

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
“УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ”**

МІЩА ВЛАДИСЛАВ ВОЛОДИМИРОВИЧ

УДК 332.14: 334.012.32](477.87)(043.3)

**РЕГІОНАЛЬНИЙ ВИМІР ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНОГО
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ СЕКТОРУ МАЛОГО
ПІДПРИЄМНИЦТВА**

Спеціальність 08.00.05 – розвиток продуктивних сил і регіональна економіка

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук

Ужгород – 2019

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі економіки і підприємництва ДВНЗ «Ужгородський національний університет» Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник: доктор економічних наук, доцент,
Сержанов Віталій Вікторович,
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
Міністерства освіти і науки України,
декан економічного факультету, м. Ужгород.

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, доцент
Шевчук Ірина Богданівна,
Львівський національний університет імені
Івана Франка Міністерства освіти і науки України,
завідувачка кафедри економічної кібернетики
факультету управління фінансами та бізнесу,
м. Львів;

доктор економічних наук, професор,
Стегней Маріанна Іванівна,
Мукачівський державний університет
Міністерства освіти і науки України, декан
факультету економіки, управління та інженерії,
м. Мукачєво.

Захист відбудеться 30 вересня 2019 року о 10.00 год. на засіданні спеціалізованої вченої ради К 61.051.02 при ДВНЗ «Ужгородський національний університет» за адресою: 88000, м. Ужгород, вул. Університетська, 14, ауд. 401.

З дисертацією можна ознайомитись в бібліотеці ДВНЗ «Ужгородський національний університет» за адресою: 88000, м. Ужгород, вул. Університетська, 14.

Автореферат розісланий 29 серпня 2019 року.

Учений секретар
Спеціалізованої вченої ради
кандидат економічних наук,
доцент

В.М. Бондаренко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. У результаті змін, що відбуваються в суспільстві та економіці виникає необхідність пошуку нових підходів до формування організаційно-економічного забезпечення сектору малого бізнесу в регіоні. Цей важливий сектор економіки перестав активно розвиватися і не здійснив очікуваного позитивного впливу на соціальний і економічний розвиток регіонів країни, що пов'язано з серйозними проблемами, які супроводжують малий бізнес на протязі всього періоду його становлення і розвитку. У зв'язку з цим, особливої уваги потребує розробка організаційно-економічних напрямків підвищення ефективності малого бізнесу в регіонах і розвиток системи його підтримки. Дослідження цих проблем досить актуально для вирішення кардинальних завдань пов'язаних із зайнятістю працездатного населення, доходами громадян, кооперацією з великим бізнесом. Від якості їх виявлення та вирішення залежить ефективне управління малим бізнесом і досягнення поставлених цілей, що зумовило актуальну необхідність всебічного аналізу причин кризи та визначення шляхів, заходів та способів її подолання, вироблення антикризових підходів до регулювання цього життєво важливого сектора для економіки регіонів країни.

Малі фірми в розвинених країнах довели свою перевагу в розробці нових технологій, завдяки більш гнучкій їх адаптації до змін ринкової кон'юнктури, прагненню вижити в конкурентній боротьбі, зручності використання малих фірм в якості основи для розробки нових технологій. Так, малий бізнес в нашій країні досяг суттєвих результатів тільки в сфері роздрібної торгівлі і частково в сфері послуг. Можливості малого бізнесу в первинному і вторинному секторах, які і відкривають найбільш широке поле для розвитку інновацій, залишаються нереалізованими. У зв'язку з цим необхідно проаналізувати причини недостатнього використання потенціалу малого бізнесу в якості катализатора регіонального розвитку, а також причин його однобокого розвитку, яке спостерігається переважно в сфері послуг і практично не проявляє себе у виробничій сфері.

Наукова думка в сфері теоретичного дослідження малого підприємництва, методологічного забезпечення інфраструктури його підтримки, формувалася у багатьох публікаціях як вітчизняних вчених, так і зарубіжних авторів. Доцільно відзначити роботи відомих зарубіжних вчених, присвячених сутності та функціям підприємництва, зокрема Ансоффа І., Дж.К. Гелбрейта, Друкера П., Зомбарт, Р. Кантильона, Кейнса Дж.М., Маршалла А., А. Сміта, І. Тюнена, Г. Форда, Ф. Хайека, І. Шумпетера та ін., в роботах яких були закладені теоретичні основи вивчення підприємництва, досліджена його роль в економічній системі.

Розвиток малого підприємництва та його тенденції в регіонах України представлені в дослідженнях вітчизняних науковців, серед яких можна відзначити праці Бутенко А., Варналій С., Герасимчук В., Дриги С., Кредісова А, Уманець Т. Розвиток малого підприємництва на регіональному рівні досліджували Адамов Б, Кампо Г., Марач В., Стегней М., Шевчук І.

Проблеми розвитку малого підприємництва та аналіз чинників, що впливають на нього досліджувалися такими вітчизняними науковцями, як:

Б. Бобиль, Ю. Іванов, Н. Колесник, М. Крупка, Р. Лавриненко, І. Неділько, Є. Сахаров, В. Сизоненко, та ін. Зокрема, ними детально розглянуто особливості функціонування сектору підприємництва в сучасних ринкових умовах.

Проблему залучення інвестиційних ресурсів в економіку регіону та малий бізнес зокрема досліджували багато провідних учених-економістів: Г. Білоус, В. Вакуленко, Р. Дацків, В. Кредісов, А. Мокій, В. Мамонова, С. Мочерний, С. Романюк, В. Сизоненко, Л. Ускова, Ю. Шаров та інші. Щодо досліджень малого підприємництва на Закарпатті, то слід насамперед назвати таких авторів, як В. Варцаба, Н. Волошук, М. Газуда, Б. Дяченко, М. Лендел, В. Мікловда, М. Пітюлич, О. Сідун та ін.

Питання аналізу існуючого положення і розгляду організаційно-економічного забезпечення та методології створення інфраструктури підтримки сектору малого підприємництва в регіонах знайшли відображення в роботах Добрової Н.В., Колеснікової Г.В., Ольвінської Ю.А., Самотенкової А.В.

Позитивно оцінюючи проведені наукові дослідження, необхідно відзначити, що зі зміною як внутрішньої економічної ситуації в країні та регіоні, так і зовнішньоекономічних чинників питання розвитку сектору малого підприємництва потребує подальшого наукового дослідження. Це обумовлює необхідність теоретичного узагальнення досвіду становлення та функціонування малого бізнесу на регіональному рівні та практики його державної підтримки, що зумовило вибір теми, мету, завдання, напрями дослідження та структуру дисертаційної роботи.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційну роботу виконано відповідно до тематики науково-дослідних робіт Ужгородського національного університету. За темою «Фінансове забезпечення регіонального розвитку в умовах децентралізаційних та євроінтеграційних процесів» (номер державної реєстрації 0115U007117) (довідка №4570/01-12 від 29.10.2018р.) автором розкрито наукові підходи до визначення й обґрунтування фінансових механізмів розвитку малого бізнесу в Закарпатській області. За темою «Формування механізмів активізації потенціалу економічної системи Закарпаття в умовах глобалізації» (номер державної реєстрації 0116U003557) (довідка №2039/01-11 від 29.05.2019р.) обґрунтовано пропозиції щодо активізації розвитку сектору малого підприємництва в Закарпатській області, виокремлено чинники, які впливають на активізацію підприємницького середовища в регіоні та стратегічні напрями розвитку малого бізнесу Закарпаття.

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження є обґрунтування теоретико-методичних засад і розробка практичних рекомендацій щодо організаційно-економічного забезпечення розвитку сектору малого підприємництва на регіональному рівні.

Для досягнення поставленої мети в роботі вирішено такі завдання:
розкрити сутність та особливості малого підприємництва як суб'єкта ринкової економіки;

визначити місце і роль малого підприємництва в соціально-економічному розвитку регіону;

систематизувати функції та чинники розвитку малого бізнесу в регіоні;

дати оцінку сучасному стану та рівню розвитку малого підприємництва в економіці Закарпатської області;

окреслити шляхи розширення фінансово-інвестиційних джерел розвитку малого підприємництва в Закарпатській області;

проаналізувати стан інфраструктури підтримки малого підприємництва в регіоні;

здійснити прогнозне моделювання розвитку малого підприємництва в регіоні;

запропонувати напрями вдосконалення організаційно-економічної системи підтримки малого підприємництва в регіоні;

сформувати стратегічні пріоритети розвитку малого підприємництва в регіоні.

Об'єктом дослідження є процес організаційно-економічного забезпечення розвитку малого підприємництва на регіональному рівні.

Предметом дослідження є теоретико-методичні та прикладні аспекти регіонального організаційно-економічного забезпечення розвитку малого підприємництва.

Методи дослідження. Теоретико-методичною основою дисертаційного дослідження є положення теорій і концепцій економічного розвитку, регіональної економіки, наукові праці та методичні розробки вітчизняних і зарубіжних учених у сфері розвитку малого бізнесу та регіонального розвитку. Нормативно-правову базу дослідження склали чинні законодавчі та нормативні акти, що регулюють діяльність суб'єктів підприємницької діяльності в Україні.

У роботі використано методи: систематизації (при визначенні сутності понять "регіональний розвиток" та "мале підприємництво", обґрунтуванні їх основних складових і характеристик); історико-логічного узагальнення (при формулюванні теоретичних підходів розвитку малого бізнесу); спостереження (у визначенні особливостей розвитку малого бізнесу в регіоні); аналізу й синтезу, індукції та дедукції (при постановці проблеми дослідження, деталізації та уточненні об'єкта та предмета дослідження); порівняльно-аналітичний та графічний аналіз (при дослідженні особливостей розвитку малого бізнесу в регіонах України); метод інертних алгоритмів (для прогнозування показників розвитку малого підприємництва в Закарпатській області); кореляційно-регресійний аналіз (при побудові регресійної моделі розвитку малого бізнесу в регіоні); прогнозний (для оцінки якості в процесі прийняття управлінських рішень); сценарний підхід (при розробці стратегічних підходів розвитку малого підприємництва в регіоні).

Інформаційною базою дослідження є матеріали Державної служби статистики України, Головного управління статистики в Закарпатській області, Міністерства економічного розвитку та торгівлі України, Державної регуляторної служби України, матеріали періодичних наукових видань, дослідження вітчизняних і зарубіжних учених у сфері розвитку малого підприємництва, регіонального управління, дані мережі Інтернет.

Наукова новизна отриманих результатів. Основний науковий результат дисертаційної роботи полягає у формуванні теоретичних засад щодо організаційно-економічного забезпечення розвитку малого підприємництва в регіоні.

Наукова новизна результатів дослідження полягає в такому:
удосконалено:

сутність поняття «організаційно-економічне забезпечення сектору малого підприємництва», що є системою взаємопов'язаних і взаємозалежних відносин, які виникають між підприємствами малого бізнесу в регіональній економіці та іншими інституційними структурами, мета якого - створення найбільш сприятливих і взаємовигідних умов для ефективного ведення бізнесу суб'єктами малого підприємництва на принципах системності, економічної доцільності, врахування інтересів всіх учасників;

термін “інфраструктурне забезпечення сектору малого підприємництва”, що є цілісною та злагодженою системою державних, приватних, громадських, комерційних, некомерційних організацій, що здійснюють діяльність з активізації розвитку малого підприємництва, завданням яких є підвищення конкурентоспроможності малих підприємств шляхом надання їм на пільгових умовах фінансових, майнових ресурсів, бізнес-послуг, підвищення кадрового потенціалу; допомога у налагодженні ділових зв'язків; забезпечення захисту інтересів і прав суб'єктів малого бізнесу;

механізм підтримки розвитку малого підприємництва в регіональній економіці, який характеризується як взаємозалежна сукупність заходів і дій у формі складових організаційно-економічного впливу, спрямованих на забезпечення сталого розвитку за допомогою прямих і непрямих методів, який включає інституційне середовище, нормативне забезпечення, систему заходів, контроль за досягненням результатів;

набули подальшого розвитку:

підхід до прогнозування оцінки розвитку сектору малого підприємництва в регіоні на найближчі роки на основі застосування методу інертних алгоритмів та методу найменших квадратів для показників розвитку малого підприємництва, що дозволило більш ефективно формувати стратегічні напрями розвитку малого бізнесу в регіоні;

методичне забезпечення до аналізу тенденцій розвитку малого підприємництва в регіоні, структурного аналізу показників діяльності суб'єктів малого бізнесу, оцінки фінансово-інвестиційного потенціалу сектору малого підприємництва в регіоні та виокремлення низки характерних для регіону проблемних аспектів, які гальмують поступальний

розвиток сектору малого бізнесу, до яких належать низька частка інноваційної складової у валовому регіональному продукті, імпортоорієнтованість економіки регіону, високий рівень дотаційності регіону з державного бюджету. Серед соціальних проблем найсуттєвішими є високий рівень трудової міграції та низький рівень доходів населення;

напрями державної підтримки малого бізнесу в регіоні, які передбачають усунення адміністративних бар'єрів для бізнесу, запровадження електронного доступу до адміністративних послуг, упорядкування законодавства щодо дозвільних процедур та ліцензійних послуг для підприємств, розбудову інфраструктури розвитку малого підприємництва, які можна досягнути шляхом розробки програмних документів щодо розвитку малого підприємництва, формування сучасного інституційного середовища, розробки пакету законодавчих ініціатив щодо дієвої фінансової підтримки малого бізнесу, запровадження постійного навчання населення навичкам підприємницької діяльності;

підхід з розробки стратегічних напрямів розвитку сектору малого підприємництва в регіоні, які повинні передбачати пріоритети формування нормативної бази через створення сталої правової основи започаткування, ведення та закриття бізнесу; організаційної підтримки малого підприємництва; фінансової підтримки діяльності малого підприємництва; пом'якшення адміністративних бар'єрів для малого підприємництва; інформаційно-консультаційну підтримку малого підприємництва у формі створення та підтримки єдиної бази даних, що містить інформацію про заходи та інструменти підтримки малого підприємництва.

Практичне значення отриманих результатів. Одержані результати та розроблені рекомендації становлять методичне підґрунтя щодо активізації розвитку малого бізнесу на регіональному рівні. До результатів, які мають найбільше практичне значення належать: методика прогнозування тенденцій розвитку малого бізнесу Закарпатської області на основі використання інертних алгоритмів.

Результати дисертаційної роботи використано в практичній діяльності Департаменту економічного розвитку і торгівлі Закарпатської ОДА (довідка № 04.1-12/216 від 11.03.2019 р.), Управління зовнішньоекономічних зв'язків, інвестицій та транскордонного співробітництва Закарпатської ОДА (довідка № 03-07/119 від 11.03.2019 р.), Управління економічного розвитку міста Ужгородської міської ради (довідка № 1.04-05/66 від 11.03.2019 р.).

Основні положення та результати дослідження використані у навчальному процесі економічного факультету ДВНЗ “Ужгородський національний університет” при викладанні дисциплін “Регіональна економіка”, “Економіка, підприємництво, менеджмент”, “Менеджмент і підприємництво у малому бізнесі” (довідка № 2040/01-11 від 29.05.2019р.).

Особистий внесок здобувача. Наукові розробки, положення, висновки та рекомендації є результатом проведеного автором дослідження щодо організаційно-економічного забезпечення розвитку малого підприємництва в регіоні.

Апробація результатів дослідження. Отримані результати дослідження оприлюднено на міжнародних та всеукраїнських конференціях, зокрема: Міжнародній науково-практичній конференції “Регіональні проблеми розвитку територіальних систем: теорія, практика, перспективи” (м. Ужгород, 15-16 квітня 2016р.), Міжнародній науково-практичній конференції “Стан та перспективи розвитку фінансово-економічного потенціалу сучасних підприємств” (м. Дніпро, 23 серпня 2018р.), Міжнародній науково-практичній конференції “Актуальні питання економіки, фінансів, обліку та права в сучасних умовах” (м. Полтава, 10 вересня 2018 р.), XXI International scientific conference “Practical applications of research findings in Europe and worldwide” (Canada, Morrisville, Jun 1st, 2018), The 4th International scientific conference “Perspectives of science and education” (USA, New York, August 23, 2018), International scientific conference “Advances of science” (Czech Republic, Karlovy Vary – Ukraine, Kyiv, 28 September 2018), Всеукраїнській науково-практичній інтернет-конференції «Вітчизняна наука на зламі епох: проблеми та перспективи розвитку» (м. Переяслав-Хмельницький, 22 січня 2019), VIII International scientific conference “Modern scientific achievements” (London, Feb. 9, 2019).

Публікації. Основні наукові положення, висновки і результати дослідження опубліковано у 18 наукових працях, серед яких 2 параграфи в колективних монографіях, 6 статей у наукових фахових виданнях, що включені до наукометричних баз даних 1 стаття у закордонному виданні, що включено до міжнародних наукометричних баз, 1 стаття у науковому періодичному виданні, 8 публікацій в матеріалах наукових конференцій. Загальний обсяг публікацій складає 6,8 д.а., які належать особисто автору.

Структура й обсяг роботи. Дисертація складається з вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг роботи складає 261 сторінку (обсяг основного змісту роботи – 217 сторінок). Матеріали дисертації містять 50 рисунків і 22 таблиці. Список використаних джерел із 248 найменувань наведено на 25 сторінках, 7 додатків – на 18 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність дослідження, визначено об’єкт та предмет, сформульовано мету та завдання дослідження, розкрито наукову новизну, зв’язок роботи з науковими програмами, планами, темами, теоретичне та практичне значення, зазначено апробацію результатів дослідження.

У першому розділі роботи «**Теоретичні основи дослідження малого підприємництва в регіоні**» на основі проведеного дослідження вітчизняних та зарубіжних авторів виокремлено переваги малого підприємництва в регіонах країни, до яких належать: раціональна організація виробництва, здатність до швидкого і своєчасного реагування на мінливість економічного середовища, здатність до вироблення рішень. Також нами визначено недоліки та можливі ризики малого бізнесу, що не дозволяють даному сегменту економіки здійснити дієвий вплив на економічний та соціальний розвиток

регіонів країни, до яких віднесено політичну та економічну нестабільність, що призводить до рестрикції фінансових заходів у підтримці малого бізнесу, непрозорий механізм адміністрування податків, відсутність дієвих заходів щодо підтримки малого підприємництва на регіональному рівні.

У розділі окреслено організаційно-економічні заходи розвитку малого підприємництва в регіональній економіці, метою яких є забезпечення створення цілісної виробничо-управлінської системи, а також інноваційної інфраструктури, спрямованої на комерціалізацію інноваційних продуктів і послуг підприємств малого бізнесу. Цього можна досягти за допомогою дієвого механізму державної підтримки підприємств малого бізнесу, функціонування інститутів захисту прав інтелектуальної власності та страхування ризиків, фінансових, консалтингової, інформаційної підтримки діяльності малих підприємств в регіоні. Тобто це комплексна система управління і регулювання господарськими та державними інститутами, які функціонують в регіоні, діяльність яких регулюється чітко конкретизованими нормами, правилами, методами впливу на підприємства малого бізнесу (рис. 1).

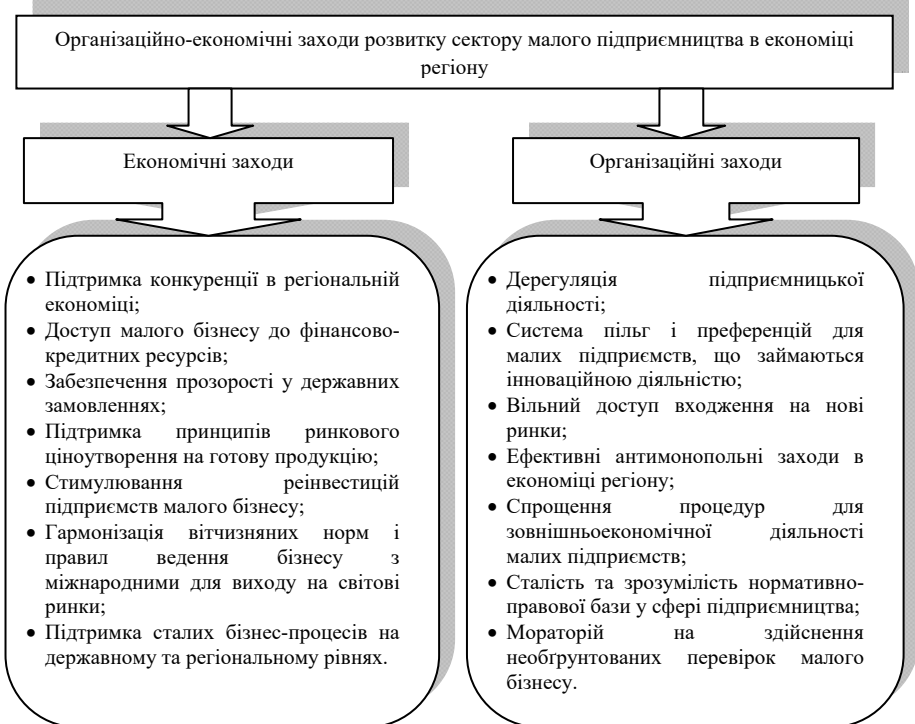

Рис. 1 Організаційно-економічні заходи розвитку сектору малого підприємництва в економіці регіону

* Розроблено автором

Розглянуто сутність поняття «організаційно-економічне забезпечення сектору малого підприємництва», що є системою взаємопов'язаних і взаємозалежних відносин, які виникають між підприємствами малого бізнесу в регіональній економіці та іншими інституційними структурами, мета якого - створення найбільш сприятливих і взаємовигідних умов для ефективного ведення бізнесу суб'єктами малого підприємництва на принципах системності, економічної доцільності, врахування інтересів всіх учасників.

Запропоновано механізм державної підтримки розвитку малого підприємництва в регіональній економіці, який характеризується як взаємозалежна сукупність заходів і дій у формі складових організаційно-економічного впливу, спрямованих на забезпечення сталого розвитку за допомогою прямих і непрямих методів. Також визначено алгоритм розробки механізму державної підтримки розвитку підприємств малого бізнесу в економіці регіону, який включає інституційне середовище, нормативно-правову базу, систему заходів, контроль за досягненням результатів.

Вдосконалено та систематизовано чинники розвитку малого бізнесу (наднаціональні та національні, регіональні, чинники мікрорівня) та деталізовано економічну та соціальну функції малого підприємництва в регіоні. Зокрема, важливою є роль малого бізнесу у розширенні асортименту і збільшенні виробництва товарів і послуг без вкладення значних фінансових ресурсів, співпраці з корпораціями, виконанні замовлень по комплектуючих виробках, здійсненні збутової діяльності, усуненні монополії, активізації конкуренції, підтримці ринкових економічних відносин, розробці і впровадженні інновацій у виробництво. Соціальна значущість малого бізнесу полягає у поступовому створенні так званого «середнього класу» в країні, який створює додану вартість, забезпечуючи доходами власні сім'ї, що підвищує соціальний рівень розвитку в регіоні. Також важливим соціальним аспектом малого підприємництва є формування у населення світогляду підприємницької активності.

У другому розділі роботи «Тенденції розвитку сектору малого підприємництва в регіоні (на матеріалах Закарпатської області)» досліджено тенденції розвитку сектору малого підприємництва у Закарпатській області. Проведено структурний аналіз показників діяльності суб'єктів малого бізнесу в регіоні, виокремлено тенденції функціонування малих підприємств у різних видах економічної діяльності (рис. 2).

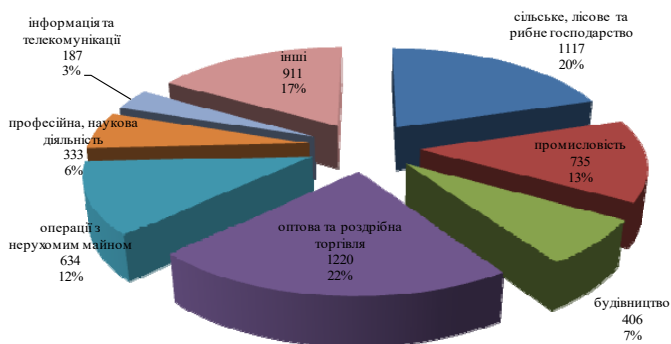

Рис. 2 Розподіл малих підприємств в Закарпатській області за видами економічної діяльності станом на 01.01.2018 р. (од., %)

**Розраховано автором*

Враховуючи специфіку Закарпатської області, здійснено оцінку трудового потенціалу для забезпечення діяльності малих підприємств в регіоні, враховуючи фактор значної трудової міграції в регіоні. Окреслено низку специфічних чинників, які визначають вектор розвитку сектору малого підприємництва в Закарпатській області.

У роботі проведено аналіз фінансово-інвестиційного потенціалу сектору малого підприємництва в регіоні. Зокрема, здійснено оцінку фінансових показників суб'єктів малого бізнесу Закарпаття, наголошено на вкрай несприятливих умовах залучення фінансових джерел для малого підприємництва. Слід відмітити помірно зростаючу тенденцію виручки від реалізації товарів, продукції, робіт, послуг малими підприємствами за 2017 р.(рис. 3).

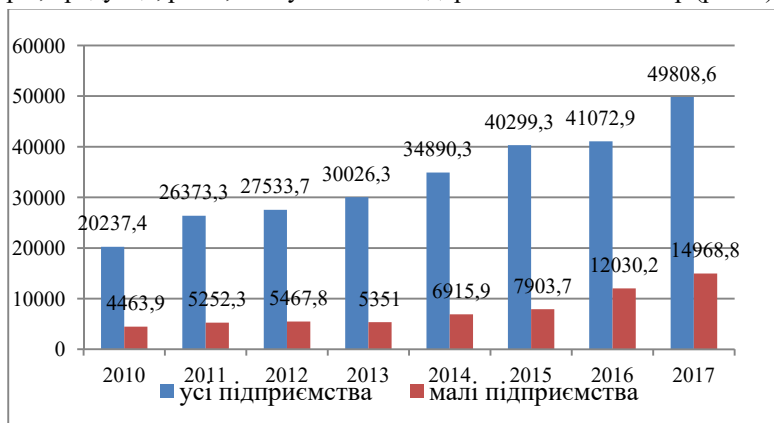

Рис. 3 Обсяг реалізації підприємств Закарпатської області за 2015-2017 рр. (млн. грн.)

**Розраховано автором*

Проведено аналіз динаміки кількості зайнятих, зокрема на малих підприємствах області в 2017 р було зайнято 27282 осіб (33,7% від всієї кількості зайнятих працівників області), що на 3,57% більше аналогічного періоду 2016 р. (рис. 4).

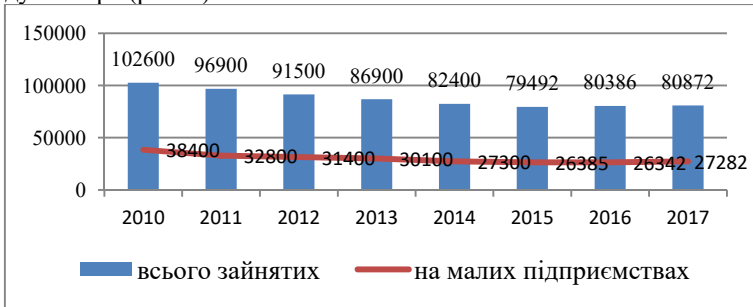

Рис. 4 Кількість зайнятих в Закарпатській області станом на кінець 2015-2017 рр. (осіб)

**Розраховано автором*

Інвестиційні ресурси, як вітчизняні так і закордонні, вкладаються, як правило, у середній та великий бізнес. Для малих фірм це джерело фінансування є вкрай важко доступним. Поряд із цим, відсутність стимулів з боку органів державної влади та місцевого самоврядування ставить на межу виживання як окреме мале підприємство, так і весь сектор малого бізнесу в регіоні.

На основі проведеного дослідження тенденцій розвитку малого підприємництва в Закарпатській області виокремлено низку характерних для регіону проблемних аспектів, які гальмують поступальний розвиток сектору малого бізнесу області. До них належать низька частка інноваційної складової у валовому регіональному продукті, імпортоорієнтованість економіки області, високий рівень дотаційності області з державного бюджету. Серед соціальних проблем найсуттєвішими є високий рівень трудової міграції, низький рівень доходів населення порівняно з іншими регіонами.

Розглянуто особливості вітчизняної практики інфраструктурного забезпечення сектору малого підприємництва, яким ми вважаємо систему державних, приватних, громадських, комерційних, некомерційних організацій, що здійснюють діяльність з регулювання малого бізнесу, зокрема освітню та консультативну діяльність та надання майнових чи фінансових ресурсів. Основною ціллю цієї системи є отримання малими підприємствами стимулів для вирішення проблемних ситуацій, з якими стикається на даний час на ринку майже кожен суб'єкт малого підприємництва.

До основних завдань інфраструктури підтримки суб'єктів малого підприємництва в регіоні можна віднести підвищення конкурентоспроможності малих підприємств, надаючи їм на пільгових умовах фінансові, майнові ресурси, бізнес-послуги, підвищуючи кадровий потенціал; допомога у налагодженні ділових зв'язків; забезпечення захисту інтересів і прав суб'єктів малого бізнесу. Ефективність всього процесу інфраструктурної підтримки

суб'єктів малого підприємництва в регіоні можлива лише при умові її функціонування як цілісного та злагодженого механізму, об'єднаного єдиною метою – активізація розвитку сектору малого підприємництва в регіоні (рис. 5).

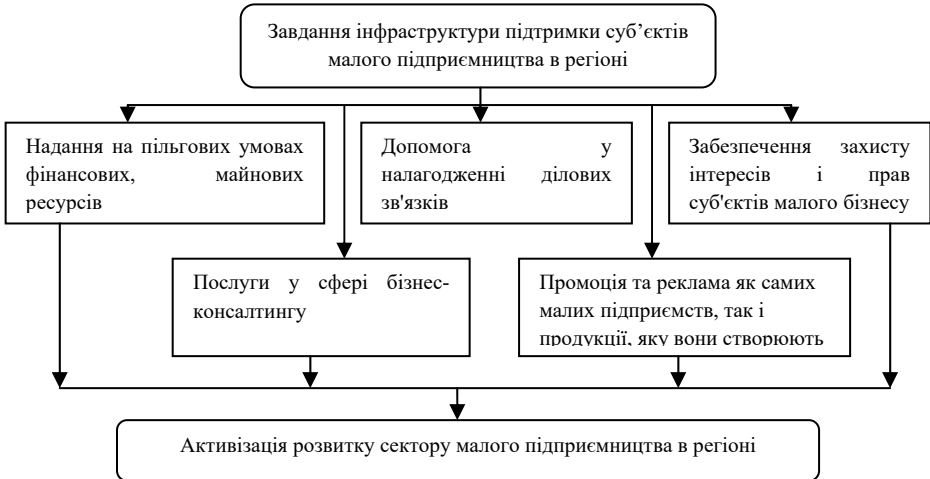

Рис.5 Основні завдання інфраструктури підтримки суб'єктів малого підприємництва в регіоні

* Розроблено автором

У третьому розділі роботи «Формування організаційно-економічного забезпечення розвитку малого підприємництва в регіоні» на основі застосування методу інертних алгоритмів на базі показників за 2010-2017 рр. здійснено прогностичну оцінку розвитку сектору малого підприємництва в Закарпатській області на найближчі роки (табл. 1).

Таблиця 1

Прогнозування кількості малих підприємств у Закарпатській області

№	Інертний алгоритм прогнозування	Прогнозоване значення на 2018 рік	Прогнозоване значення на 2019 рік	Прогнозоване значення на 2020 рік
1	$\bar{Z}_{i+1} = 2z_i - z_{i-1}$	6286	7029	7772
2	$\bar{Z}_{i+1} = \frac{3z_i - z_{i-1}}{2}$	5915	6100	6193
3	$\bar{Z}_{i+1} = \sqrt{z_i \cdot z_{i-1}}$	5158	5347	5252
4	$\bar{Z}_{i+1} = \frac{z_i + \sqrt{z_i - 1}z_i}{2}$	5351	5398	5386

*Розраховано автором

Також за допомогою застосування методу найменших квадратів побудовано регресійні тренди для показників розвитку малого підприємництва Закарпатської області, які свідчать про тенденції зростання кількості малих підприємств в регіоні та обсягу реалізованої продукції малих підприємств в майбутньому. Якщо прогнозувати зміну кількості малих підприємств з роками, то лінія тренду (рис. 6) має формулу:

$$y=55*x-106403$$

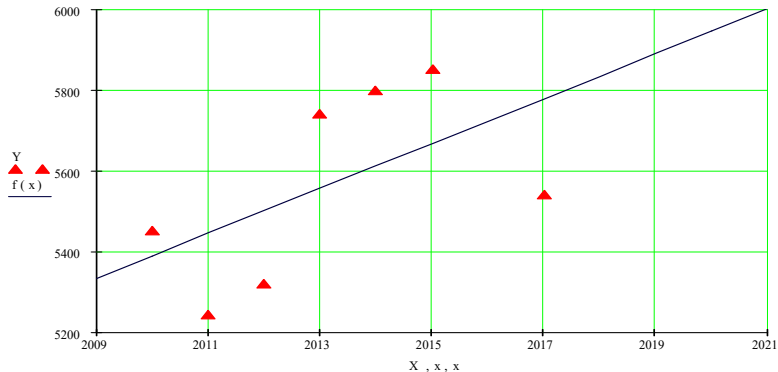

Рис.6 Лінія тренду зміни кількості малих підприємств Закарпатської області, 2009-2021 рр.

**Розраховано автором*

Запропоновано основні напрями державної підтримки малого бізнесу в регіоні, які передбачають усунення адміністративних бар'єрів для бізнесу, запровадження електронного доступу до адміністративних послуг, упорядкування законодавства щодо дозвільних процедур та ліцензійних послуг для підприємств, розбудову інфраструктури розвитку малого підприємництва. Цього можна досягти шляхом розробки програмних документів щодо розвитку малого підприємництва, формування дієвого інституційного середовища, метою якого є підтримка малого бізнесу, розробки пакету законодавчих ініціатив щодо дієвої фінансової підтримки малого бізнесу, запровадження постійного навчання населення навичкам підприємницької діяльності.

Ефективний розвиток сектору малого підприємництва в регіоні можливий шляхом розробки дієвої стратегії, яка повинна передбачати пріоритети формування досконалої законодавчої бази через створення сталої правової основи започаткування, ведення та закриття бізнесу; організаційної підтримки малого підприємництва, яка передбачає планування розміщення та координацію діяльності організацій, що утворюють інфраструктуру підтримки малого підприємництва; фінансової підтримки діяльності малого підприємництва, шляхом надання фінансової і технічної допомоги для розробки нової продукції, сприяння малому підприємству в залученні приватного капіталу; пом'якшення адміністративних бар'єрів для малого підприємництва через підвищення якості контрольно-наглядової діяльності щодо суб'єктів малого підприємництва, звуження переліку підстав для проведення позапланових перевірок малого бізнесу контрольно-наглядовими органами; інформаційно-консультаційну підтримку малого підприємництва у формі створення та підтримки єдиної бази даних, що містить інформацію про заходи та інструменти підтримки малого підприємництва, місця і умови їх надання, безкоштовне навчання та консультування початківців і діючих

підприємців консультантами з числа колишніх топ-менеджерів, публічне обговорення проектів програм державної підтримки малого підприємництва, створення зворотного зв'язку з підприємницькою спільнотою (рис. 7).

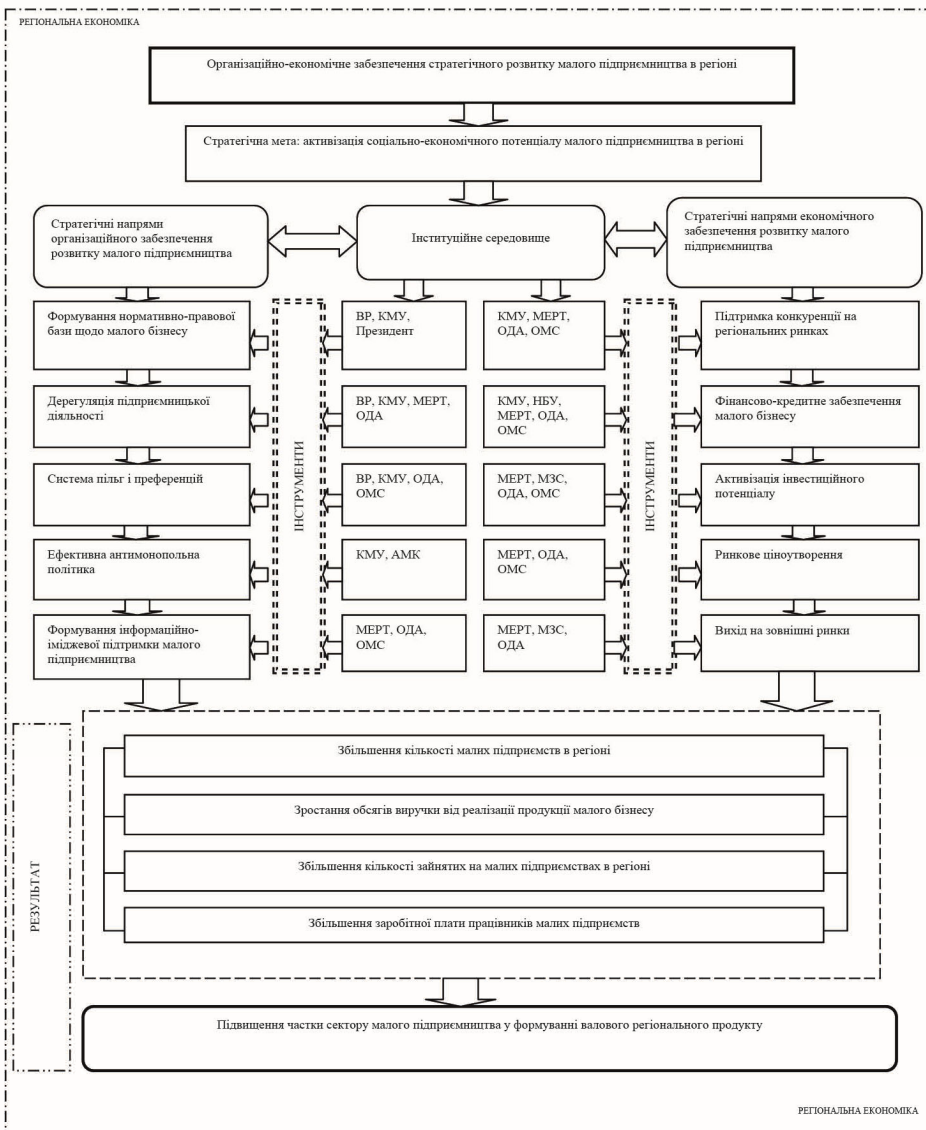

Рис.7 Організаційно-економічне забезпечення стратегічного розвитку малого підприємництва на регіональному рівні

* Розроблено автором

Охарактеризовано ефективність державної підтримки малого бізнесу в регіоні, як результат взаємодії державних інституцій для досягнення головної мети держави при найбільш повному використанні наявних ресурсів. В зв'язку з цим, виокремлено такі види ефективності державної підтримки малого бізнесу в регіоні як соціальна (забезпечує справедливий розподіл коштів через бюджетно-податкову політику для різних верств населення), економічна (показує ефективність економічних заходів, що вживаються державними органами та органами місцевого самоврядування), зовнішньоекономічна (передбачає створення сприятливого середовища для виходу малих підприємств на зовнішні ринки), екологічна (забезпечує розвиток підприємницької активності на принципах сталості).

ВИСНОВКИ

Результати проведеного дослідження з основних теоретичних і методологічних аспектів організаційно-економічного забезпечення розвитку сектора малого підприємництва в регіоні в умовах ринкових відносин дозволяють зробити наступні висновки.

1. Досліджено сектор малого підприємництва на регіональному рівні, дано характеристику основних дефініцій щодо малого підприємництва в системі економічних категорій, визначено роль малого бізнесу в регіональній економіці та його вплив на соціальну сферу. Зокрема, проведено аналіз теоретико-методичної сутності малого бізнесу, його основних характеристик та відмінних рис від середнього та великого бізнесу. Наголошено на ключовій ролі малого підприємництва у реалізації підприємницького потенціалу населення в регіоні.

2. В роботі розкрита роль малого бізнесу як важливого елементу соціально-економічного розвитку суспільства. Малий бізнес за своїм змістом є важливою складовою становлення і розвитку ринкової економіки. Сектор малого бізнесу в економіці країни є ключовим чинником, який стимулює розвиток ринкових економічних відносин, є складним соціально-економічним явищем, що активізує ринкові процеси і суттєво впливає фактично на всі елементи економіки. В ході дослідження виявлено тенденції та особливості становлення малого бізнесу в регіональній економіці. Розвиток малого бізнесу є закономірністю сучасної економіки, характерною для країн з ринковою економікою. Проблеми, з якими стикається малий бізнес у своєму розвитку, носять комплексний характер і зачіпають різні сфери соціального та економічного життя регіонів країни. Досвід становлення малого бізнесу показав що, без відповідної підтримки з боку держави, очікувати бурхливого зростання кількості і якості малих підприємств не доводиться.

3. На думку автора, в основі механізму розвитку малого бізнесу повинні бути чітко визначені регулююча і стимулююча функції держави на законодавчому рівні, а також інструменти фінансової та податкової підтримки як ключові складові. Регіональна влада повинна враховувати динамічні зміни світової ринкової кон'юнктури, економічну і соціальну

ситуацію в країні, формувати специфічний соціально-психологічний клімат, який характеризується стабільністю державної соціально-економічної політики, націленої на підприємництво; позитивною громадською думкою; пільговим податковим режимом; наявністю розвиненої інфраструктури підтримки підприємництва; існуванням ефективної системи захисту інтелектуальної власності; значною дебіюрократизацією процедур регулювання господарської діяльності з боку державних органів влади.

4. У дисертаційній роботі досліджено тенденції розвитку малого підприємництва в Закарпатській області. Проведено аналіз динаміки чисельності малих підприємств в регіоні та їх вплив на економіку та соціальну сферу регіону, визначено питому вагу обсягу реалізованої продукції малих підприємств та її зміну в різні періоди часу. Досліджено темпи зайнятості на малих підприємствах, та їх вплив на якість життя населення. Наголошено на підвищенні ролі суб'єктів малого підприємництва у надходженнях до бюджетів всіх рівнів, залучення їх до соціальних проєктів в громадах. Виокремлено основні вектори розвитку малого бізнесу в регіоні, їх відповідність тенденціям розвитку сектору малого підприємництва в країні.

5. У дисертації проаналізовано специфічні умови, в яких розвивається мале підприємництво в Закарпатській області, з'ясовуються проблеми, з якими стикаються підприємці краю. Розкривається інвестиційний потенціал малого підприємництва в регіоні, який криється в необхідності забезпечити стабільні нормативно-правові умови, утвердженні ефективної системи захисту та страхування малого підприємництва, упорядкуванні механізмів оподаткування, обліку і звітності, інвестування та кредитного обслуговування малого бізнесу. Підкреслюється, що створення привабливого інвестиційного клімату в області необхідно поєднувати з активним пошуком і заохоченням як внутрішніх, так і зарубіжних інвесторів.

6. У роботі досліджено інфраструктурне забезпечення підприємницької діяльності, як системи організацій різних видів, функціонального призначення та форм власності, об'єднаних однією метою створення сприятливих умов для ефективного функціонування малих підприємств на різних стадіях їх розвитку. Нами розглянуто цю систему не тільки як сукупність відносин і зв'язків між складовими її елементами, але і як цілісний об'єкт, що має низку властивостей і характеристик, обумовлених властивостями і якістю окремих його елементів і зв'язків між ними. Доведено, що формувати інфраструктуру підтримки малого бізнесу, оцінювати її ефективність і результативність функціонування необхідно з урахуванням інтересів усіх зацікавлених у цьому сторін.

7. Автором зроблено прогноз економічних показників у сфері малого підприємництва Закарпатської області на основі використання інертних алгоритмів для прогнозування економічних показників та здійснено оцінку якості прогнозу в процесі прийняття рішень. У роботі використано також регресійний тренд для прогнозування показників розвитку малого бізнесу в регіоні, зокрема щодо зміни кількості малих підприємств, зайнятих

працівників, обсягу реалізованої продукції малими підприємствами в регіоні, що дозволить ефективно приймати управлінські рішення щодо розвитку сектору малого підприємництва у Закарпатській області.

8. Для забезпечення стабільного функціонування і високої соціальної та економічної ефективності малого бізнесу необхідне вдосконалення системи підтримки малого бізнесу і відповідно основ регулювання малого бізнесу. У зв'язку з цим, у роботі запропоновано забезпечити поділ сфер компетенції щодо державної підтримки на державному, регіональному, муніципальному рівнях, визначення можливості застосування регіонами додаткових форм державної підтримки за рахунок власних ресурсів; уточнення критеріїв віднесення суб'єктів господарської діяльності до суб'єктів малого бізнесу, на яких поширюється державна підтримка; визначення видів і форм державної підтримки малого бізнесу, встановлення механізмів надання фінансової, майнової та інформаційної підтримки малих підприємств; визначення основних положень порядку фінансування заходів щодо державної підтримки малого бізнесу, виходячи з діючих норм законодавства; закріплення понять і типології інфраструктури підтримки малого бізнесу.

9. Дослідження сучасної системи активізації і розвитку сектору малого бізнесу в регіоні дозволило визначити її головні пріоритети, проблеми і спробувати оцінити дієвість проведеної державою політики у цьому напрямку. Стратегічними пріоритетами розвитку сектору малого підприємництва повинні стати формування досконалої законодавчої бази, організаційна та фінансова підтримка малого підприємництва, інформаційно-консультаційна підтримка суб'єктів малого бізнесу. Характерними рисами сучасної політики розвитку малого бізнесу на нашу думку є соціальна спрямованість проведених заходів, що виражається в стимулюванні створення нових малих фірм і додаткових робочих місць; зниження адміністративних бар'єрів, що є однією з головних проблем малих підприємств; розвиток інноваційної діяльності малих підприємств, шляхом кредитування інноваційних проектів, надання фінансової допомоги на модернізацію виробничих потужностей, впровадження та передачу технологій, сприяння у навчанні та підвищенні кваліфікації кадрів; стимулювання виходу підприємств малого бізнесу на зовнішні ринки.

ПЕРЕЛІК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

У наукових фахових вітчизняних виданнях, що включені до наукометричних баз даних:

1. Міца, В.В. (2016) Роль малого підприємництва у економічному і соціальному розвитку громад. *Інвестиції: практика та досвід*, 15, 23 - 27. Київ. (0,52 др.арк.) (*Журнал індексується в наукометричній базі Index Copernicus*).
2. Міца, В.В. (2017). Малий бізнес у сучасних ринкових умовах (соціальний аспект). *Економіка та держава*, 8, 95 - 98. Київ. (0,53 др.арк.) (*Журнал індексується в наукометричній базі Index Copernicus*).

3. Міца, В.В. (2018). Місце і роль малого підприємництва в соціально-економічному розвитку регіону. *Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво*, 3(102), 137-142. Запоріжжя. (0,48 др.арк.) (*Журнал індексується в наукометричній базі Index Copernicus*).

4. Міца, В.В. (2018). Чинники стримування розвитку малого бізнесу в регіоні. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського. Серія: Економіка і управління*, 29(68), 113-117. Київ. (0,6 др.арк.) (*Журнал індексується в наукометричній базі Index Copernicus*).

5. Міца, В.В. (2018). Малий бізнес як суб'єкт економічної системи регіону. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство*, 20(2), 123 - 126. Ужгород. (0,46 др.арк.) (*Журнал індексується в наукометричній базі Index Copernicus*).

6. Міца, В.В. (2018). Розвиток інфраструктури підтримки малого підприємництва в регіоні (на прикладі Закарпатської області). *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія "Економічні науки"*, 30(4), 41-44. Херсон. (0,48 др.арк.) (*Журнал індексується в наукометричній базі Index Copernicus*).

Публікації в зарубіжних виданнях:

7. Міца, В.В. (2018). Стратегічні пріоритети державної системи підтримки підприємництва в регіоні (на прикладі Закарпатської області). *Science and Education a New Dimension. Humanities and Social Sciences*, VI(27)I168, 15-18. Будапешт. (0,5 др.арк.)

Участь у колективних монографіях:

8. Міца, В.В. (2018). *Фінансові механізми розвитку малого бізнесу в регіоні (на прикладі Закарпатської області)*. Фінансове забезпечення регіонального розвитку в умовах децентралізаційних та євроінтеграційних процесів: колективна монографія / за заг. ред. д.е.н., доц. Варцаби В.І. Ужгород: Видавництво УжНУ «Говерла», 367-376. Ужгород. (0,54 др.арк.)

9. Міца, В.В. (2018). *Стратегічні пріоритети розвитку малого підприємництва в регіоні*. Економічна стратегія та політика реалізації європейського вектору розвитку України: концептуальні засади, виклики та протиріччя: колективна монографія / за ред. член кор. НАН України, д.е.н., проф. В.Д. Базилевича, д.е.н., проф. Осецького В.Л. Київ: Київський національний університет імені Тараса Шевченка; НДС "Центр економічних досліджень"; ТОВ "Сік Груп Україна", 497-511. Київ. (0,65 др.арк.)

Публікації у вітчизняних періодичних виданнях:

10. Міца, В.В. (2000). Регіон в структурі транскордонного співробітництва (на прикладі Закарпатської області). *Вісник Ужгородського державного інституту інформатики, економіки і права*, 3, 76-80. Ужгород. (0,35 др.арк.)

Опубліковані праці апробаційного характеру:

11. Міца, В.В. (2018) *Мале підприємництво в економічній системі регіону*. Стан та перспективи розвитку фінансово-економічного потенціалу сучасних підприємств, Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. Дніпро: НО «Перспектива», 85-86. (0,18 др.арк.).

12. Міца, В.В. (2016). *Роль підприємництва у активізації розвитку регіональної економіки*. Регіональні проблеми розвитку територіальних систем: теорія, практика, перспективи, Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. Ужгород, 52-54. (0,17 др.арк.)

13. Міца, В.В. (2018). *Інфраструктура підтримки малого підприємництва в Закарпатській області*. Актуальні питання економіки, фінансів, обліку та права в сучасних умовах, Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (Частина I). Полтава: ЦФЕНД, 53-55. (0,2 др.арк.)

14. Міца, В.В. (2018). *Мале підприємництво як фактор соціально-економічного розвитку регіону*. Advances of science: Proceedings of articles the international scientific conference. Czech Republic, Karlovy Vary: Skleněný Místek – Ukraine, Kyiv: MCNIP, 225-229. (0,3 др.арк.)

15. Міца, В.В. (2018). *Перспективи розвитку малого бізнесу в регіоні*. Perspectives of science and education: The 4th International youth conference, New York, USA, 593-597. (0,3 др.арк.)

16. Міца, В.В. (2018). *Роль малого підприємництва в економіці регіону (на прикладі Закарпатської області)*. Practical applications of research findings in Europe and worldwide: Proceedings of XXI International scientific conference. Morrisville: Lulu Press., 86-88. (0,2 др.арк.)

17. Міца, В.В. (2019). *Проблеми розвитку малого підприємництва в регіонах України*. Вітчизняна наука на зламі епох: проблеми та перспективи розвитку: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції (Вип. 48). Переяслав-Хмельницький, 33-34. (0,14 др.арк.)

18. Міца, В.В. (2019). *Вплив малого бізнесу на економічний розвиток регіону*. Modern scientific achievements: Proceedings of VIII International scientific conference. London: SI Universum, 13 - 16. (0,2 др.арк.)

АНОТАЦІЯ

Міца В.В. Регіональний вимір організаційно-економічного забезпечення розвитку сектору малого підприємництва. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук (доктора філософії) за спеціальністю 08.00.05 – розвиток продуктивних сил і регіональна економіка. – Державний вищий навчальний заклад «Ужгородський національний університет» Міністерства освіти і науки України, м. Ужгород, 2019.

У дисертаційній роботі досліджено теоретико-методичні і прикладні засади щодо організаційно-економічного забезпечення розвитку сектору малого підприємництва на регіональному рівні. На основі аналізу наукових праць вітчизняних та зарубіжних авторів окреслено потенційні можливості малого підприємництва в регіонах країни та проблеми, які перешкоджають стрімкому розвитку цього сектору в регіонах. В роботі охарактеризовано роль малого бізнесу як важливого елементу соціально-економічного розвитку

регіону. У процесі дослідження розглянуто малий бізнес в системі економічних категорій, визначені характерні риси, що визначають економічну природу підприємництва. У роботі досліджено тенденції розвитку малого підприємництва в Закарпатській області, виявлено фактори, що впливають на розподіл малих підприємств за сферами діяльності. Аналіз розвитку малого бізнесу показав як спільність тенденцій розвитку підприємницького сектора по країні в цілому і по Закарпатській області зокрема, так і специфічні особливості. Дослідження сучасної системи активізації і розвитку сектору малого бізнесу в регіоні дозволило визначити її головні пріоритети, проблеми і оцінити дієвість проведеної державою політики.

Ключові слова: організаційно-економічне забезпечення, мале підприємство, регіон, розвиток, економіка, бізнес, сектор економіки.

SUMMARY

Mitsa V.V. Regional dimension of organizational and economic support for the development of the small business sector. - A qualification scientific thesis on the rights of a manuscript.

The thesis for a scientific degree of the Candidate of Economic Sciences (Doctor of Philosophy), speciality code 08.00.05 – Development of Productive Forces and Regional Economy. The State Higher Educational Institution «Uzhhorod National University», Ministry of Education and Science of Ukraine, Uzhhorod, 2019.

In the dissertation the theoretical, methodological and applied principles concerning organizational and economic provision of development of the small business sector at the regional level are generalized. On the basis of the analysis of scientific works of domestic and foreign authors, the advantages of small business in the regions of the country are identified and problems hindering the rapid development of this sector in the regions. The paper reveals the role of small business as an important element of socio-economic development of society. Small business in its content is an important component of the formation and development of market economic relations. The small business sector in the country's economy is one of the most important factors contributing to the development of market economic relations, is a complex socio-economic phenomenon, which activates market processes and substantially affects virtually all elements of the economy.

In the course of the study, small business was considered in the system of economic categories, certain features that determine the economic nature of entrepreneurship: initiative, entrepreneurship, riskiness, innovation, combination of factors of production, economic and social responsibility of business. Analyzing the diversity of business forms, it was concluded that the most complete realization of these features is inherent in small business, which is an element of the entrepreneurial sector and has a number of features and advantages compared with the big business.

In the dissertation the tendencies of development of small business in Zakarpattia region are investigated. In particular, it was found that the distribution of the number of small enterprises in the branches of the economy varies

insignificantly. In the course of the research, the factors that influence the distribution of small enterprises according to the spheres of activity are revealed: the specifics of the competitive environment on various branch markets; demand for products; barriers to entry; profitability of activity; state support of priority sectors. The analysis of small business development has shown as a common trend in the development of the business sector in the country as a whole and in the Transcarpathian region in particular, as well as specific features due to the combination of the general economic crisis, inefficient sectoral structure, the lack of interregional interconnections between business entities, socio-demographic characteristics of the population, etc.

The study of the modern system of activation and development of the small business sector in the region has allowed to identify its main priorities and problems and try to assess the effectiveness of the policy pursued by the state. Strategic priorities for the development of the small business sector should be the formation of a perfect legislative framework, organizational and financial support for small businesses, and informational and consulting support for small business entities.

Proposed the directions of state support of small business in the region, which provide for the removal of administrative barriers for business, the introduction of electronic access to administrative services, streamlining of legislation on licensing procedures and licensing services for enterprises, and the development of small business development infrastructure that can be achieved through the development of policy documents on the development of small business, the formation of a modern institutional environment, the development of a package of legislative initiatives on effective financial the support of small business, the introduction of continuous education of the population skills of entrepreneurship.

Investigated a methodical approach for developing strategic directions for the development of the small business sector in the region, which should envisage priorities for the formation of a perfect legislative framework through the creation of a stable legal basis for the establishment, conduct and closure of business; organizational support of small business; financial support of small business activity; mitigating administrative barriers for small businesses; information and consulting support for small businesses in the form of creating and maintaining a single database containing information on measures and tools for supporting small business.

Key words: organizational and economic provision, small business, region, development, economy, business, economic sector.

Підписано до друку 28.08.2019 р. Формат 60х90/16.
Папір офсетний. Ум. друк. арк. 0,9.
Наклад 120. Зам. 3286.

Видано та віддруковано в ТОВ “Поліграфцентр “Ліра”:
88000, м. Ужгород, вул. Митрака, 25

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру видавців,
виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції
Серія ЗТ №24 від 7 листопада 2005 року.

